

A TORINÓI KIÁLLÍTÁS.

ORINÓ legszélén, ott, a hol a Pó a piemonti dombokat lassú kanyargással elhagyja, van a Valentino-park. A pompás fasorokból és tisztásokból most egy nagy darabot hasítottak ki az első torinói nemzetközi iparművészeti kiállítás céljaira. A hely inkább fürdőhelyre emlékeztet a maga természetes szépségével; a zöld lombok közül ki-kifehérlő pavillonok azonban elárulják azonnal rendeltetésüket.

A kiállítási épületeknek külön stílusuk van ma már. Vaslécekből, gipszből s más engedelmes anyagokból készülnek az épületek a valóságban nem mindig hatnak — épp anyaguknál fogva — olyan komolyan, mint a minő imponálóak fotografiáik. Lényeges alkatrészeik a gipszallegoriák és a karika, kocka meg hullámvonalmintájú díszek. Jobbára a párisi, de még inkább a darmstadti kiállítás alkotta e típusokat. És Torinóban is azokat látjuk érvényesülni, kezdve az őrházaktól, a nagy kiállítási csarnokon, az osztrák pavillonon stb.-n át végig. Bár építkezésében a torinói kiállítás nem nagyon gazdag. Tulajdonképpen — leszámítva az osztrákok két pavillonját, a sajtó s a fényképészeti kiállítás házát s még néhány szórakoztató helyet — a kiállításnak összes anyagát egy polipszerű óriás fogadja magába. Építője d'Aronco A főépület közepe egy hatalmas kupolás terem, az ünnepek terme, a melyből csillag alakjában kifutó csarnokokban van az egyes nemzetek kiállítása. A szabadon álló nyulványok idővel vesztek geometriai pontosságukból és a szerint hosszabbodtak vagy szélesedtek, a mint a különféle nemzeteknél a kiállítók száma megnagyobbodott és egy-egy terem hozzáragasztását tette szükségessé.

Eredetileg nem remélték ennyi kiállí-

tót a rendezők. A franciáknál való nagy mérkőzés után művészek és iparosnak pihenés látszott szükségesnek; 1900-ban a világkiállítás annyira igénybe vette az erőket, hogy kétséges volt, vajjon lesz-e kedvök Torinóban újabb áldozatokat hozni. Elméletileg tehát azt kellene hinnünk, hogy kudarc-félével lesz dolgunk. De mint nem egyszer az életben a valóság mást hoz az elméletnél. Látjuk, hogy kis és nagy nemzetek ismét összesereglettek mutatni és árulnivalóikkal csaknem teljes számban. Angolok, franciák, németek, magyarok, osztrákok, hollandusok, belgák, skótok, amerikaiak stb. újból találkozót adtak egymásnak Torinóban.

A kiállítási épületek tehát bőven megtelek kiállítókkal. És valamint a kiállítási épületeknek új stílusa alakult ki, azonképen a bennük felhalmozott tárgyaknak elrendezése is újabb alapgon-dotatok szerint történik. A vezéreszmék, a melyeknek keretén belül az egyes nemzetek elhelyezkedtek, körülbelül két fő irányban domborodnak ki. Az egyik az, a hol faj szerint csoportosítják a tárgyakat, több s kevesebb ügyességgel elrendezve. A másik kiállítási módozat pedig az, ha minden tárgy a maga megfelelő helyén jut érvényre. Tehát például a díszedények nem együtt csoportosítatnak üvegszekrényben, hanem szét lesznek osztva a polcokra. Evvel az utóbbi eszmével kapcsolatban egy új művészet fejlődött ki, a belső arhitektúra és dekoráció művészete, a németek által hamisan u. n. „Raumkunst“, „térművészet“. Mindkét kiállítási metodusnak megvannak a maga előnyei és hátrányai. A lakosztályszerű kiállítás egységesebb művészi hatást bir kelteni kétségen kívül, mint a bazárszerű, de az apróbb iparművészeti tárgyak csak a bútorokat emelik ennél, alig jutván azoktól szóhoz. Míg a tárgyak szerint való csoportosítás üzletileg és tanulmá-

A TORIÓNI KIÁLLÍTÁS

nyi szempontból is több kiaknázhatóságot nyújt. A torinói kiállításon a németek és osztrákok igazodtak a termvészet kivánalmaihoz, míg a többiek többnyire csak vásári szempontoknak hódoltak, dicséretes kivételek a hollandusok és magyarok, a kik mindkét elv egyesítésével külön-külön is érvényre tudják juttatni tárgyaikat és egyúttal egységes művészi hatást is keltenek.

A modern iparművészet terén legrégibb vezető nemzetet, az *angolt*, az ő komolyságuk jellemzi és az a bizonyos közönyösség, a mivel a kontinensi kiállítások iránt viseltetnek. Csak azt állították ki, a mit a vállalkozó szellemű Walter Crane össze bírt gyűjteni jobbára a londoni „The Arts & Crafts Exhibition Society“ munkáiból. Maga Crane is kiállította a nálunk már ismert műveit mindet, a pávás tapétától kezdve az öt érzék táncáig. Az egész angol csapat tehát, mondhatjuk, nem is az egész angol nemzetet, csak egy angol iparművészeti irányt képvisel, melyen átleng a konzervativizmus, a Morris szelleméhez való ragaszkodás, a kézi munka apoteozisa és annak szociális világításban való felfogása. Főbb részeiben ezeket látjuk megnyilvánulni a textilnél úgy, mint a fémművességnél, az építészeti részleteknél és a grafikánál szintén.

Miss May Morris himzésével nem is haladhat más nyomokon, mint az atyjáén. Nála a középkori mustrák keresése a legszembetűnőbb, régmúlt idők sajátos festői színeiben dolgozik. Burne Jones fali szőnyegek még Morris műterméből valók. S ugyanez az arhaisztikus ízlés olvasható le Vallance, Day, Batten himzéstervezeteiről is, a melyek az angol virágosdíszű ékítés legszebb példányai. A legnagyobb tanulás, a mit ezek az angol tünemények magukban rejtenek, az, hogy a technikai egyszerűséggel a formák és színek művészi koncipiálása összefér. A textil résznek nyomtatott szövetei is feltűnnek eleganciájukkal. A tapéták legszebbjeit Voysey és Brangwyn

állította ki, a kiknek kiváló sikdiszítő érzékek ismeretes.

Az angolok kedvelik a plasztikus szobadíszeket. Domborított tányérok és pajzsokat e kiállításon is nagy számban találunk, főleg Wilson és Catterson-tól, a legszebb domborított ezüstmű zománcal díszítve Eyre és Gere művészektől való. A zománcos munkák közt Miss Hildesheimtől is van néhány kiváló. Az ékszerekben azonban ez északi művészek nem elég grációzusak. Még Robinson, a könnyed ízlésű festőművész tervezete után készült ékszerek is kemények és ridegek. Megkomponálva ugyan megvannak, de az anyagok összehangolása rendszeresen nem sikerül elég harmoniával.

A maguk speciális építészeti praktikuságukban az angolok megint igen magas fokon állanak. Ők alkották meg a modern családi házak típusát. Látszik, hogy a belső szükséglet, a kényelmes beosztás figyelembe vételével építik otthonukat s az olasz palazzok ablaksorainak s egymás irányában nyíló szárnyasajtajainak kedvéért nem áldoznak fel minden célszerűséget. Philip Webb, Norman Shaw, Bentley kiállított épületervei legalább erre tanítanak meg.

Legtartalmasabb osztálya azonban az angol csoportnak a grafikus művészeteket magában foglaló rész, a melyet szakembernek sohasem lehet eléggé kiaknázni. Az egész kollekción képező Sydney Lee és John Batten-féle mesteri fametszeteket nem számítva, a melyek japáni technika szerint állítatnak elő, a különös súlypontot a könyvdiszítés és nyomdászati iparművészetre látjuk helyezve. A művész nyomdászokkal, mint a minők Morris és utódja Ashbee, továbbá Gleeson White, Rickets stb. a John Lane és George Bell & Sons-féle merkantil nyomdászok kelnek versenyre s a szép betűtípusok, szép szedés és szép díszítés megalkotását gyakorolják nagy kedvteléssel. A papír, a nyomdafesték minőségére is kiterjed figyelmök, mint a mely mind tényezője a művészi

A TORINÓI KIÁLLÍTÁS

hatásnak. És a könyvkötési remekeknek meg egész sorozatával lépnek fel. Az egy példányban készülő kéziaranyozású, bőrmozaikon vagy himzett vászontáblájú kötés mellett igen szép gyári sokszorosítás útján létrejövő vászon- és papirtáblákat is látunk itt.

Sőt egy újabb divatja is jelentkezik a grafikai ágban: az angol livres d'heures, a pergamen kézirat festett díszítéssel. A tehnikai fejlődés mai fokán ez azonban csak fényűzés s úri kedvtelésforma.

A *franciák* hasonlóképpen nem készültek semmit a kiállításra, mint az angolok. Két csoportra válva jelentek meg: a hivatalos osztályban és külön az olaszok csoportjához szorítva. A kettő közt nem a hivatalos rész a jobb, mert az olaszok mellett helyet foglaló műárúscégek — L'Art Nouveau, La Maison Moderne és a Beck & Diot-féle L'Interieure Moderne — kiállításában több újdonság, több kedv és tervszerűség mutatkozik, mint az egész Franciaországot képviselő hivatalos két nagy teremben. Azoknak vitrináit Colonna, Dufréne Hoetger, Betlen Gyula, Aubert töltötték meg s szobaberendezéseik meg Landry, Delormcourttól valók. Míg az utóbbi csoportba csak azt hozták el a kiállításra, a mi épp kéznél volt. Hogy mégis néhány szép dolgot tudnak bemutatni ilyen körülmények mellett is, az aztán az ő nemzeti kiválóságuk. Lalique és Feuillâtre megjelenése már maga megmenti a francia csoport becsületét, bár e két nagy alkotó sem igyekezett sok újdonsággal kedveskedni.

Lalique szekrényénél még mindig megremegnek a női szívek. Az asszonyi testre díszül szánt ékszereinél lelkes színek harmoniája ömlik el az összepárosított különemű anyagokon és jelentéktelen kövek köszörülés, csiszolás által értelmi erőt nyernek, hatásukban lebilincselők. A szubtilitások kifejtésében hozzá hasonló mester nincs a modern iparművészetben. Igazgyöngyöket szóró kigyófejes mell-köszöntője, ka-

kastaréj és főleg pedig szitakötő hajéke a francia osztály legszebb darabjai közé tartoznak. Tehnikájában is mintaszerű Lalique, a levélerezetek közt áttetsző zöldes zománcát már máskor is láttuk. Ugyanezt a kedvelt fogását most még bravurosan mutatja be a szitakötős fejkénél, a hol a kiterjesztett szárnyak hajszalerezetei közt lehellet-szerű átlátszó anyag foglal helyet. Lalique-nak még a kiállítási szekrénye is figyelemre méltó. Olyan konstrukciójú az üvegfedele, hogy összekötő pántok vagy oszlopok nem zavarnak a szemléletben. Még az őrizetet szimbolizáló négy üvegkígyó alkalmazása is soknak látszik. Legjobb kiállítási üvegszekrény az, a melyből nem veszünk észre semmit s teljes figyelmünket a kiállított tárgyra engedi irányítani.

Lalique-hoz a Feuillâtre művei állanak legközelebb. Át- és át nem tetsző zománcos dolgai végtelen kecsesek, igazi francia finomságok. A tehnikák mesteri kezelése Feuillâtre minden darabját muzeális darabbá avatják. A kis mákfej dobozai, cukorka- s illatszertartói, kelyhei és díszedényei nem oly raffináltak, a különféle anyagok összehangolását tekintve, mint Lalique-nál, de finomságai érdekesek.

A franciák csak a művészi ötvösség terén mutatnak be néhány új darabot, butoraik és agyagedényeik, úgyszintén plakettáik már máshol is ki voltak állítva. Majorelle fényűzéssel szerkesztett szekrényei, Alexander Charpentier fémdomborművekkel díszített bútorai; sőt Plumet és Selmersheim ebédlője is már ismerős előttünk, csaknem mind Párisban voltak láthatók.

Charpentier azonkívül egy gyűjteményes kiállításban összes plakettáit, fémdomborműveit (ismeretes ajtózárait, pecsétnyomóit és kilincseit) is elhozta Torinóba. Így együtt látva őket, teljes képét adják a népszerű művész festői hatásokat kereső tehetségének. Ha Bigot néhány köedényét, Daum freres

A TORINÓI KIÁLLÍTÁS

maratott színes üvegeit, Rodin egy gipsz-szobrát, Brateau cinköntvényeit s Henry Rivière olcsó és szép litografiáit felsoroljuk, a francia csoport javarészával végeztünk. Ezen kívül a többi nagyon is gyári módon kezeli az iparművészetet. Talán a nancy-i Fridrich szőnyegjeit és Boissonnet néhány keramiai tárgyát említhetjük még meg, mint a jobbak közül valót.

A franciák és angolokkal ellentétben a németek vonultak be a legnagyobb apparátussal és anyagi eszközökkel a torinói kiállításba. Programjukban nyíltan kifejezték, hogy Olaszország iparművészeti vásárlóit akarják meghódítani. 44 szoba- és teremrendezést állítottak ki, látszik, hogy a pénzáldozatoktól nem rettentek vissza és alighanem be is hozzák majd búsán a kamatot erkölcsi és anyagi eredményekben.

A németek megtanulták már, hogy csak igazi művészekkel lehet igazi iparművészetet csinálni. S hozzá még saját tehetséges erőikkel ügyesen gazdálkodnak, odaállítják nagy áldozatok árán, a hol szükség van rá. Így a hamburgiak a darmstadti Behrenset csalogatják magukhoz tervezetek készítésére, a darmstadtiak már évekkal ezelőtt Bécsből hozták el Olbrichtot és a belga Van de Veldenek pedig Weimarban szerveztek egy neki megfelelő állást. Természetes, a hol nem sajnálják a jó kertész árát, ott a kert is szebb, mint másutt.

A németek jól szervezett szerepükhöz és öntudatos megjelenésükhöz illően már installációjuknál sem igazodtak ahhoz a vásárcsarnoki helyhez, a mibe a többi nemzeteket belekényszerítették. Hanem ők maguk építették ki a nagy palota egyik szárnyát, még pedig az úgynevezett „térművészet“, azaz belső díszítés művészetének elvei szerint, hol magasabb, hol szélesebb helyiségeket alkotván s főleg a világítás előnyös kihasználásával hoztak csoportjukba nagy változatosságot létre. Különálló szekrényeik alig vannak, csupa kész teljes szoba- és

teremrendezéssel álltak elő. És míg a szobák a művészi fejlődés bizonyos magasabb fokán jelennek meg a múlthoz képest, addig a termék építésével csak most próbálkoznak s mindjárt kezdetnek sokat csináltak. Elkerülhetetlenül becsúsztott tehát néhány még meg nem érett alkotás is, bizonyosságára annak, hogy a németek még az ő monumentalitást kereső jel-szavukkal nem mindig érnek el sikeres eredményt.

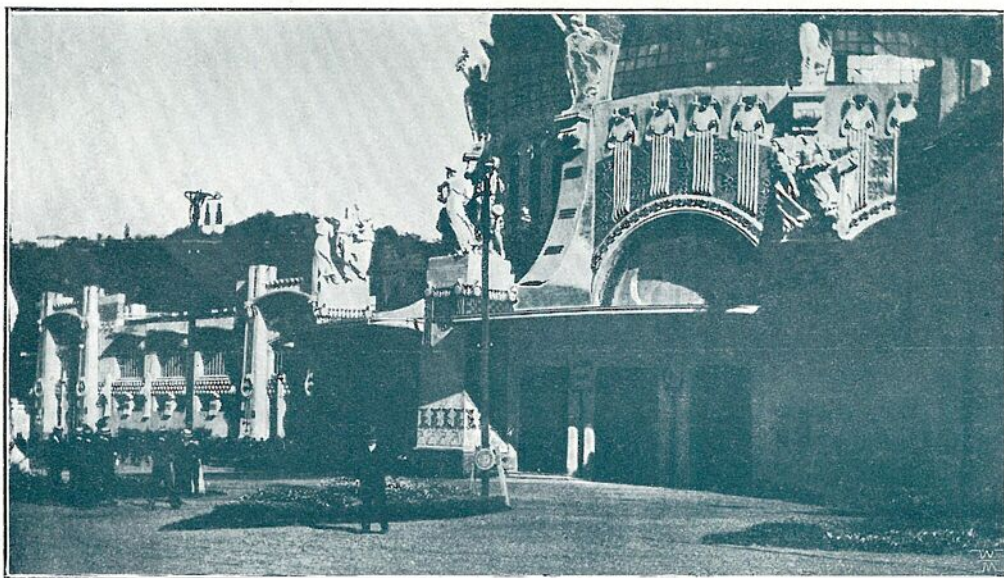
A belső díszítés művészetével foglalkozók közt elsőnek Behrenset kell megemlítenünk, a ki a hamburgiak által rendelt fogadótermet készítette. Kriptaszerű alkotásának közepén víz bugyog egy aranyozott medencében s két stilizált térdenálló forrástündér védi kiterjesztett szárnyaival a mélyből felcsillámló kristályos forrást. A felső világosság kellemes hajlású falboltozatokon siklik le s bőrlócák fogadják azt, a ki a hangulatos teremben pihenni óhajt. Néhány falba épített szekrény, kevés, de válogatott — szintén Behrensterve után készült — tárggyal mintegy kiegészítő részét képezi az egésznek.

Berlepsch termében is sok érdekesség van, különösen az ornamentális részletekben. Ide számíthatjuk Otto Luehr kápolnaszerű helyiségét, mely a maga egyszerűségében szintén hatásos. Möhring, továbbá Billing imitált mozaikkal díszített és Kreis terme már tartalmatlan ürességek. Egy-egy nagy térség többé-kevésbé rosszul díszítve. Kreis drezdai építész nagy termében a zsidófejekkel díszített oszlopok pedig már egyenesen ízléstelenek.

Míg a termeket az úgynevezett egyes német nagyság díszhelyeiül szánták, addig a szobákat szűkebb geográfiai meghatározással szeretik illetni jelölésükkel, hogy egy-egy vidék modern ízlését akarják vele kifejezni. Így van müncheni, karlsruhei, hesszeni, elzászi szobastb. És pedig némi önérzetes büszkeséggel nem is azt mondják, hogy „egy hesszeni szoba“, hanem „a hesszeni szoba“.

AMADEO HERCEG
SZOBRA
A KIÁLLÍTÁS
FŐBEJÁRATÁNÁL.

A FŐBEJÁRAT.

A NAGY CSARNOK
OLDALSZÁRNYA.

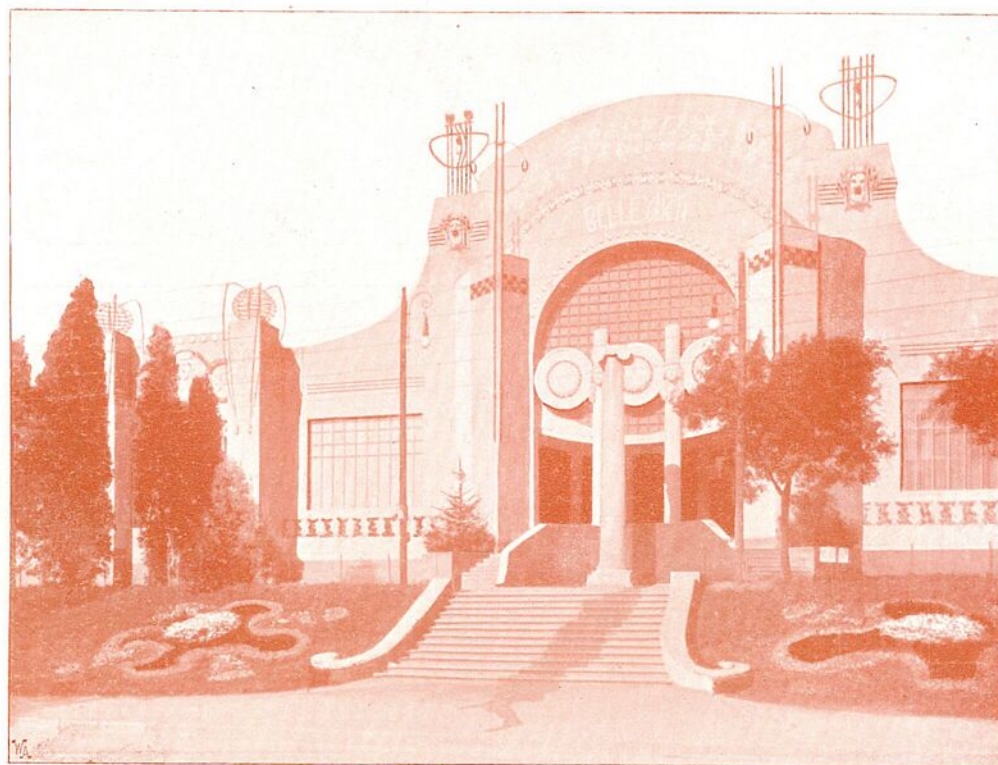
TERVEZTE E. D'ARONCO.
CASANO gróf fölvételei nyomán.

Torinói kiállítás.

SZÖKÓKÚT A NAGY CSARNOK FŐBEJÁRATA ELŐTT.

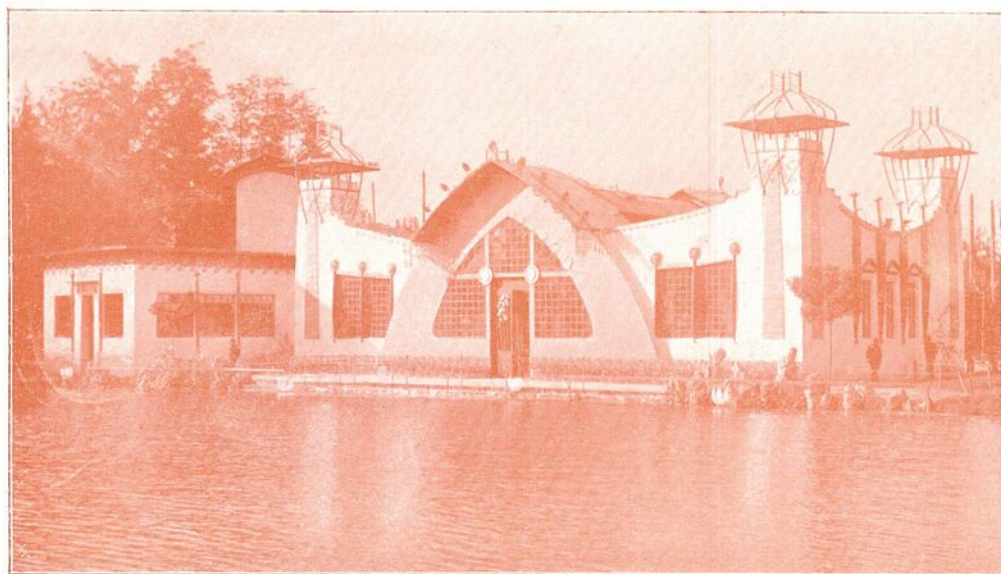
A FŐÉPÜLET BALSZÁRNYÁNAK RÉSZLETE.

TERVEZTE E. D'ARONCO.

Torinói kiállítás.

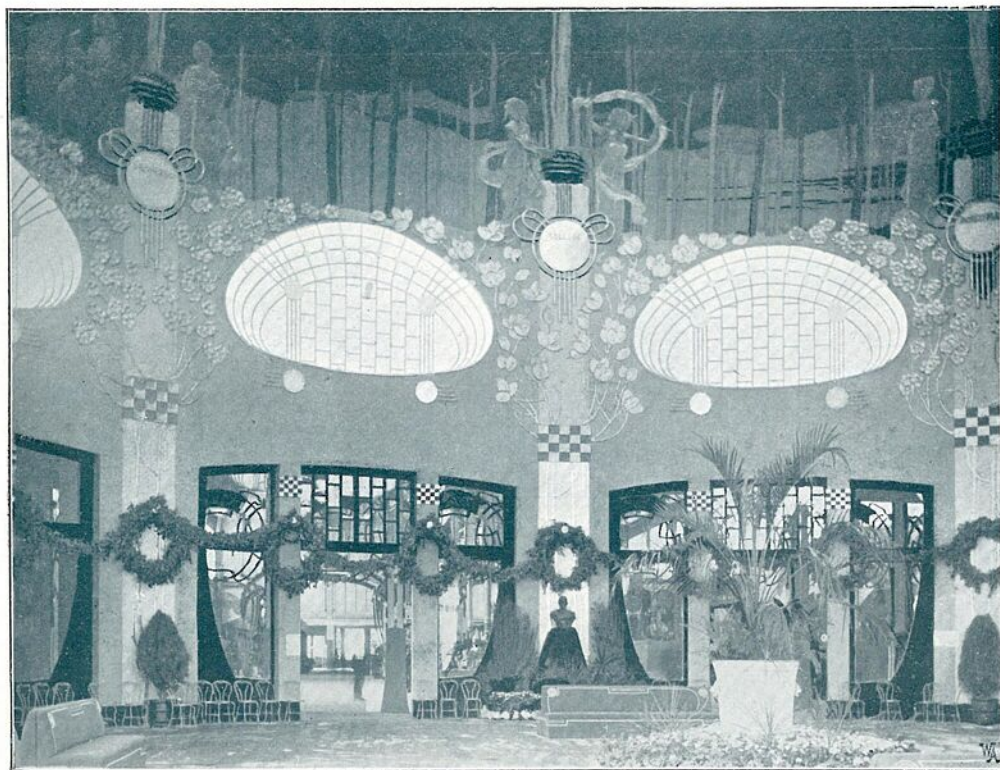

A FÉNYKÉPÉSZETI KIÁLLÍTÁS ÉPÜLETE.

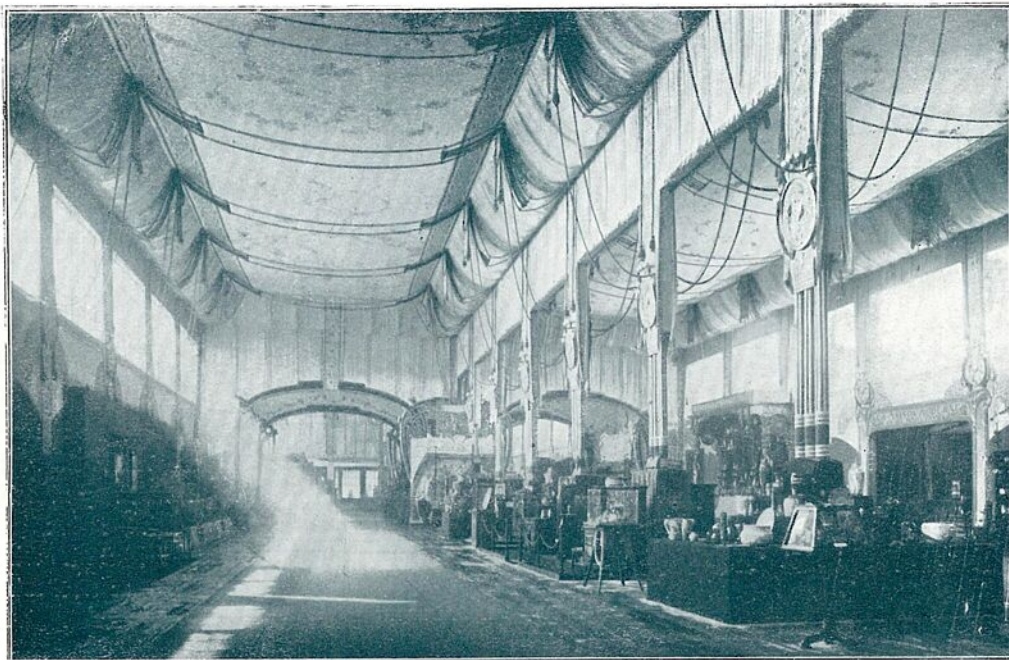

AZ IGAZGATÓSÁG ÉPÜLETE.

Torinói kiállítás.

ÜNNEPÉLYEK CSARNOKA.

RÉSZLET AZ OLASZ OSZTÁLYBÓL.

Torinói kiállítás.

A TORINÓI KIÁLLÍTÁS

A milyen mértékben üreseknek és céltalanoknak tűnik fel a németeknél a termék sokasága, épp úgy nyert volna a csoport a szobaberendezések nagy számának apasztásával. Tökéletesen elég lett volna bemutatni Olbrich „a” heszszeni szobáját, ugyanőtőle a sárga citromfából való empirizáló szalont s a fehérre festett hálószobát, Anton Huber leleményes uri dolgozó szobáját, továbbá Berlepsch ebédlőjét, Pankok fogadó szobáját, Oreans ebédlőjét s még néhányat, mint a müncheni Pöszbacher hálószobáját, Schaudt ebédlőjét.

A lakástervezők közt Olbrich a leg-elegánsabb. Találékonyasága, melyet néha keresettségnek látunk, még mindig bőven jelentkezik. Színeiben nem oly nyugtalan már, mint régebben (leszámítva egyáltalán nem sikerült nagy szőnyegét). Lehetőleg egy színben tart mindent, mint most is egyikben a szürke, másikban a sárga, harmadikban a fehér színt juttatja uralomra.

A darmstadti Glückert-cég készítette butorait s a pontossága mellett ki kell emelnünk azoknak szenzációs olcsóságát. A fehér hálószoba ára 450 frcs. Nem csoda aztán, hogy már több példányban elkelt. Olbrichnak még furfangos világító testei és kis kazettái is figyelmet érdemelnek. Pankok szalonjánál különösen a szép intarziás friz a kiváló, butorai már Drezdában ki voltak a télen állítva, a melyek nem mentek Pankok festői szeszélyességének túlzásaitól. Oreans karlsruhei művész ebédlőterme, a komor színt leszámítva, egységes és művészi hatást kelt.

A bútorokon kívül a németek csak a grafikában mutatnak még be jeles anyagot, annál a csoportnál sem ártott volna azonban szintén egy kis válogatás. A kerámiai ág igen gyöngye, a berlini és a meissenai gyár is csak szemelvényekkel szerepelnek, Läger tanár szerepel néhány jó díszedényvel és egy szép kandallóval. Ötvösműveket Gross, Bruckmann, Schöpflich, Merk, Behrnd állí-

tottak ki, ez utóbbinak Cissarz tervei után készített ékszerei könnyed eleganciájuk folytán igen figyelemre méltók. A fémmunkák tervei jobbára Berlepsch és Behrenstől valók, készítőik pedig Winhart, Lichtinger, Böhme és Seifert. Billing kovácsolt kapuja erőteljes kifejezője a germán szellemnek. A szövőfonó iparban csak a scherrebekkit látjuk szerepelni néhány régi jó s több új, de rossz munkájával. Marad tehát tényleg csak a grafikus művészeti rész, a mely a butorok és terem-díszítések mellett a németeknél hatalmas lendületre tett szert.

Oly nagy tömegben és minőségben mutatkozik be a német nyomdászat és sokszorosító művészet, hogy hangosan figyelmeztet arra, minő nagyszabású és nagyhorderejű feladata van a modern iparművészet terén a grafikának. Az az élénk érdeklődés, a mely Németországban a nyomdászati szép írást nyilvánul, még talán az angolokénál is általánosabb. Nemcsak a könyvek, de a névjegytől kezdve a programok, céghirdető kártyák, meghívók stb. mind művészi esakarnak lenni. És a hogy megbecsülik a hazai régi nyomdászat virágkorából való mintaképek utánzatainak arhaikus báját, épp úgy tudnak e tekintetben lelkesedni a hazai művészek modern irányú alkotásaiért is, még ha azok sokszor a túlzások ösvényei felé kalandoznak is. Olyan művészek mint Otto Hupp, Eckmann, Behrens s olyan kiadók, mint Drugulin, Hirth, Koch, Julius Hoffmann stb. fognak össze a németeknél, s az illusztrátorok nagy serege csatlakozik hozzájuk. A Teubner-cég olcsó fali- és iskolai művészi képek forgalomba hozatalát tűzte ki célul; Kampmann, Kallmorgen, Volkmann, Hein, Myrbach, Hans Thoma litografiáit potom 6, sőt 1 márkáért is lehet nála kapni. De még ennél olcsóbb művészi reprodukciót is árulnak a német osztályon, munkások számára fillérekért adják a régi műreemek sokszorosított képét. Ezek mellett ott látjuk a Flie-

A TORINÓI KIÁLLÍTÁS

gende Blätter, Jugend és Simplicissimus című lapok illusztrációit, melyek a becsületes munkát mutatják be nekünk. Látjuk, hogy minden jelentéktelen reprodukció eredetije egy-egy gonddal készült alkotás. Ilyen művészi és üzleti vállalkozó kedv meg is hozza gyümölcsét és a német könyvműipar és sokszorosító művészet uralmát biztosítja egész Közép-Európában.

A három nagy nemzet iparművészeti rangjához legközelebb állanak az amerikaiak és skótok, míg a hollandusok, magyarok és osztrákok, — bár az olaszok, belgák és svédek kiállított anyagát minőségükkel túlszárnyalják, — mégsem tüntetnek fel nagyfokú megállapodottságot.

Az amerikaiakat néhány világcég képviseli: köztük Tiffany, Gorham és a Rookwood Pottery-társaság. Tiffany hatalmas szervezetű ötvös- és üvegművészeti intézete a nagy alapító halála után is vezető szerepet játszik még a tengerentúli társai közt. Ezüst, arany és zománcz, üveg- és kerámiai alkotásai amerikai gazdagsághoz mért műkincsek. Különösen az üveg az, melyből Tiffany-nál minden kicsalható szépség ki van aknázva. Az egyszerű törekeny jószág művészi tárgygyá alakul, magára ölti a szivárvány összes színeit és káprázatos fényben tündöklök. Favrille-nek nevezi alkotásainak anyagát. Üvegből látunk nála lehelletkönnyedségű díszedényeket, varázslatos fényű lámpákat és monumentális hatású üveglakokat, mely utóbbiak közül a legkiválóbbak a Négy Évszakot és a Mária Fogantatását ábrázolók.

Tiffany mellett egyik leghatalmasabb ötvös-cég a Gorham-társaság. Főhatásukat a Gorham-művek a drága és igaz anyagokkal érik el, de azért nem egyiknek kompozíciója is elárulja a hivatott tervező művészt. Különösen egy zománcos kelyhet és egy elefántcsontfaragású fejedelmi toilette-készletet kell közülök kiemelni, egy nagy része azonban a kiállított munkáknak régi csapásokon halad. A kerámia is erős oldala Amerikának

e téren néhány jeles erővel dicsekedhetik. Az elsők közt van a bostoni Grueby, kinek imponáló keménységű, fénytelen zöld mázzal borított s plasztikus díszszel ékesített kőedényei kevés számban ugyan, de erőteljes példányokkal vannak képviselve. Sokat állított ki a Rookwood Pottery-társaság, melynek engobe technikájú edényei hajszálrepedések nélkül valók, a máz alatti festés kellemes és művészi, de a máznak is valami különös viaszos kinézést kölcsönöz. Némelyik félreliefes edényén e gyárnak a máz is fénytelen. Tehnikai haladottságban ez intézet példászerű, egyszerű formáiban.

Az ötvös-, üveg- és kerámiai tárgyakon kívül érdekes része még az amerikai csoportnak a Roman Bronze Works által kiállított kisplasztikai művek, melyek főleg pompás öntésükkel és patinájukkal tűnnek fel. Charles Scribner's Sons, a híres Magazine kiadó, a new-yorki intézetükben készült illusztrációk, címlapok, könyvdíszek eredetijeit állították ki a grafikus művészetek kedvelőinek nagy érdeklődésére. Egy ma már kiállításokra ritkán kerülő ággal is találkozunk itt, a kertművészettel, melynek ábrázolásaival néhány fal van megtöltve.

A használati tárgyakkal összekapcsolt iparművészetből azonban alig látni valamit az amerikaiaknál. Lakásberendezésük, bútoruk úgyszólván nincs is Torinóban. És a mi van, mint pl. Charles Rohlf's (Buffalo) s a Talt & Belknap cégektől, az sem számíthat nagyobb érdeklődésre.

E tekintetben a skótok azok, a kik eredetiségükkel, vagy jobban mondva eredetieskedésükkel feltűnnek. Bútor- és lakásberendezési művészetük a magasfokú rafinéria egész iskolája. Még a ki a legszélsőbb határokig vitt modernség iránt hidegen érez is, kénytelen elismerni, hogy a glasgowi mesterek találékonyága kiapadhatatlan újabb és újabb meglepetések szerzésében.

A skótok az angoloktól különállva jelennek meg, a belgák által választatták el magukat. De ha együtt volnának is,

mint a hogy politikailag összetartoznak, különválasztja és külön felismerhetővé teszi őket ízlésük sajátossága. A Mac-Kintosh családnak, Taylor és a glasgowi iskola növendékeinek úgyszólván külön stílusuk van. Külön és különös. Szobáiknak és bútordarabjaiknak rendeltetését sokszor bajos kitalálni. Mac-Kintoshék két üreskés szobájával is úgy vagyunk. Székek, asztalok és szekrények vannak mindkettőben, de nem tudjuk biztosan, milyen célra szolgálnak. A mérészen ívezett fákön rejtelmes ezüstveretek és spárgára fűzött üvegyöngy-díszek vannak; a falak mentén nyúlánk fehér oszlopok, bádög-, drót-, gyöngy-, gipsz- és spárgából összeállított faldíszek. A ki e stilizált szentimentalításban „hangulatot” talál, jó. Lakni benne azonban rettenetes lehet, különösen jó háziaszszonynak, a ki szeret alaposan tisztogatni és vendégeit kényelmes székekre ültetni. Mac Kintoshékban sok a művészi tudás kétségenkívül, mely hasonlatosan nyilvánul meg Maeterlinck írói szelleméhez, főleg a mi a jelentéktelenségek hangsúlyozását és a különösségek keresését illeti.

A skótok tûmunkái már inkább összeegyeztethetők a gyakorlati követelményekkel, mint tér- és lakásművészetük. Apróbb alkotásoknál, a milyen a könyvtábla (Herbert Mc Nair), ékszer-paravent stb., túlzásaikat fékezik és nem oly játékosak; így van ez a női kézimunkánál is.

Newberry hímzéseivel, a melyeken rendszeren a feliratoknak is egy jó rész ornamentáló szerep jut, mint a török hímzéseken; továbbá Edith Rowat, Hetty Letham (kinek műveit Lalique azonnal meg is vette) kiváló szép dolgokat alkottak és pedig csak egyszerű aplikációval, lapos és száröltésű hímzéssel.

A skótok voltak azok, a kik az *osztrákokat* a belső beosztás és díszítés művészetére kioktatták. A bécsi Secessio helyiségeinek szenzációs, de nem mindig sikerült beosztásai is Mac-Kintoshék hatása alatt jöttek létre. Az osztrákok

Torinóban már annyi erőt éreztek a külön maguk által komponált térbeosztás alkotására, hogy részben kiszorúlva, részben pedig kiválva a többi nemzetek közül, két önálló pavillonnal szerepelnek. Az egyik gyűjteményes kiállításra szolgál iparosok számára, a másik meg egy teljesen berendezett és felszerelt villa. Szóval, az első egy bazárszerű csarnok, az utóbbi pedig akár mindjárt használatba vehető lakás. Jellemző, hogy mindkét helyen nem is annyira művészek, mint inkább iparoscégek szerepelnek kiállítókként.

A gyűjteményes kiállítási csarnokban, melynek szurrogátumokkal túlhalmozott díszítése kellemetlen, alig van valami figyelemre méltó. Talán Wyterlik 500 lirás diófa ebédlőjét emelhetjük ki, a mely egy pályázaton tavaly Bécsben díjat is nyert és azonkívül a bécsi műhímző iskola ismeretes női gallérjait s csipkéit. Már a többiek a bécsi tucatbutorokon nem igen emelkednek felül. Úgyszintén a kiállított kisplasztikai, lakatos- és keramiai munkák nagy részét is ismerjük már a gyári árúkkal kereskedő üzletekből. Újságot kisplasztikában csak Bornai Győző és Jankovits Gyula szobrászművészekről látunk, kik azáltal szolgálnak nekünk újsággal, hogy bécsi művészeknek csaptak fel.

Nem messze a csarnoktól van ugyancsak az osztrákoknak egy egyemeletes villájuk. A darmstadti művészkolonia egyik épületének utángondolata az, a halltól kezdve a terrászokig. A többrendbeli szobákat többrendbeli bécsi cég rendezte be. Van itt előszoba, hall, ebédlő, úri dolgozó, zeneterem, hálószoza s egy pár zárt helyiség a még el nem készült bútorok számára. Maga a gondolat, bemutatni egy teljesen berendezett villát, nem új, de igen jó. Csak bizonyos egységes felfogással kell azt keresztülvinni és nem oly széthúzó ízlések egymásmellé fűzésével, miként azt az osztrákok tették.

Ha itt-ott a részleteknél művészies tárgyon is akad meg a szemünk, mint

A TORINÓI KIÁLLÍTÁS

az ebédlő üvegeinél, néhány szőnyegnél stb., általánosságban azonban a gyáris színezetet nem tudták elkerülni a bécsiek.

Az osztrákokkal ellentétben a *hollandusok* kis népe ad arra példát, hogy rossz helyen, nem kiabálós, hanem egyszerű és olcsó, mindamellett praktikus és a szurrogatumokat száműző installációval is minő sikerrel lehet olyan tárgyakat bemutatni, a melyeket épp a művészi érték tesz becsessé. E kis kereskedő nép tárgyai elárulják azt, hogy mily biztos polgári alapon épült fel társadalmi szervezetük, másrészt pedig a tengerentúli érintkezésük mily tágas horizontot hozott bele a polgári egyszerűségbe is. Annyi igénytelenséggel egy nemzet sem tud oly sokat bemutatni, mint a szép királynő népe. Lakásberendezésben, keramiában, textil, fém és grafikai ágban elsőrendű dolgokat látunk itt. Sehol nincs is a vásárlók névjegye oly nagy számban feltűzdelve, mint náluk.

A vezérszerep az amsterdami „*Binnenhuis*“ (Ház belseje) című egyesületé. Az általuk kiállított dolgok az egyszerűség jegyében fogantak, modernek s a mellett hamisítatlan nemzeti ízlésre emlékeztetnek. Ebédlőberendezésük a maga teljes felszerelésével a becsületes polgári hangulat kifejezője. Hillan ebédlője sem a rosszabbak közül való. Uiterwijk hágai butorgyáros már keresi a különösségeket. Szigorú szerkezeti elvek szerint készültek általában a hollandusok bútorai, még a faszögek alkalmazásában is bizonyos szoliditást látunk megnyilvánulni. A hollandusok lakásberendezéseiken kívül különösen szöveteikkel, üveglakáikkal, könyvművészetükkel, fémműveikkel és keramikájukkal tűnnek ki.

Speciális tehnikájuk a textilnél az úgynevezett batiktehnika. Selyemre vagy bársonyra forró viasszal díszeket rajzolnak s aztán megfestvén az egész szövetet, vegyileg eltávolítják a viaszt, melynek nyomán a szövet megmarad eredeti színében, csak hogy a viaszréteg

megtörése folytán átszövődik kellemes márványos kuszavonalakkal. Szépségének nagy része a véletlenségek kihasználásán alapszik. Meta Weermann, Deyselhof (két nagy paravan) e nemű munkái igen magas tehnikai és művészi készségről tanúskodnak. A hollandusok nyomtatott szövetei is eredetiek. Szép fémművek vannak Uiterwijk és Hoeckentől; míg a grafikus ágban kiemelhetjük a szép könyvtáblákat, Reuter fametszeteiről készített *culs-de-lampe* sorozatot és Privat de Livemont újabb litografiáit, melyek még mindig emlékeztetnek Muchanak körvonalakat hangsúlyozó módorára.

Legkiválóbb alkotásaikat azonban a hollandusok a kerámia terén mutatják be. A rozenburgi híres gyár áll itt első helyen. Úgy a könnyed porcellánoknál, mint az ünnepélyes fajánszoknál a finom élek és vonalak keresésével sok gráciát fejtenek ki. Ha a színek itt-ott néha bágyadtak is, kárpótolnak érte a változatos formák. Delft a zománcfeffektusok kihasználásában áll igen magas fokon. Új konstrukciójú flíszei sok sikerre számíthatnak. Rozenburg és Delft termékein kívül nagy tetszésnek és keletnek örvendenek a népies díszítő elemeket feldolgozó műhelyek (Amstelhoek, Brouwer) kerámiai tárgyai is. Általában jellemző a hollandusokra nézve, hogy hazai vagy koloniális ornamentikájuk forrásából szeretnek meríteni. A batiknak még a tehnikáját is az ő jávai gyarmatukból vették át. Sőt bútoraikat is gyarmataik fájából, az úgynevezett djátti-fából veszik. Selejtes tárgyaik nincsenek. Kereskedelmileg pompásan vannak szervezve. Úgy, hogy a párisi kiállítási szereplésük óta, a hol nagyon is el voltak dugva, meglepő fejlődést mutatnak.

A kis nemzetek közül nagyobb arányokban csak a belgák vettek még részt a torinói kiállításon. Svájc a genfi művészi plakáttársaság néhány lapján kívül nem mutat be semmi említésre méltót. A dánoktól csak a kopenhágai királyi por-

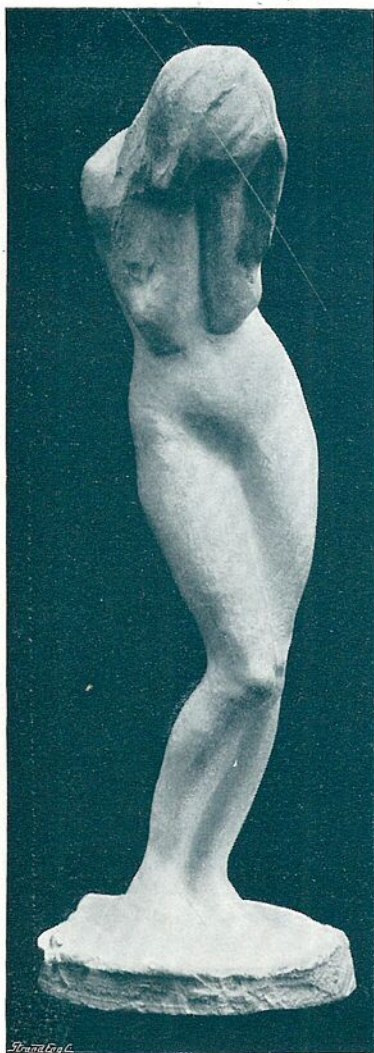

SZOBORCSOPORTOZAT
A FŐÉPÜLET HOMLOKZATÁRÓL,
E. RUBINO MŰVE.

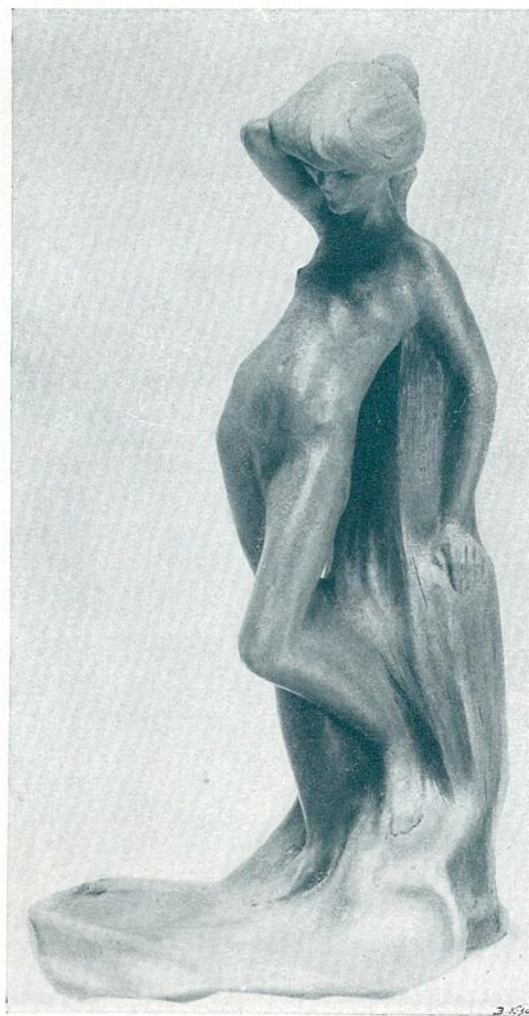
Torinói kiállítás.

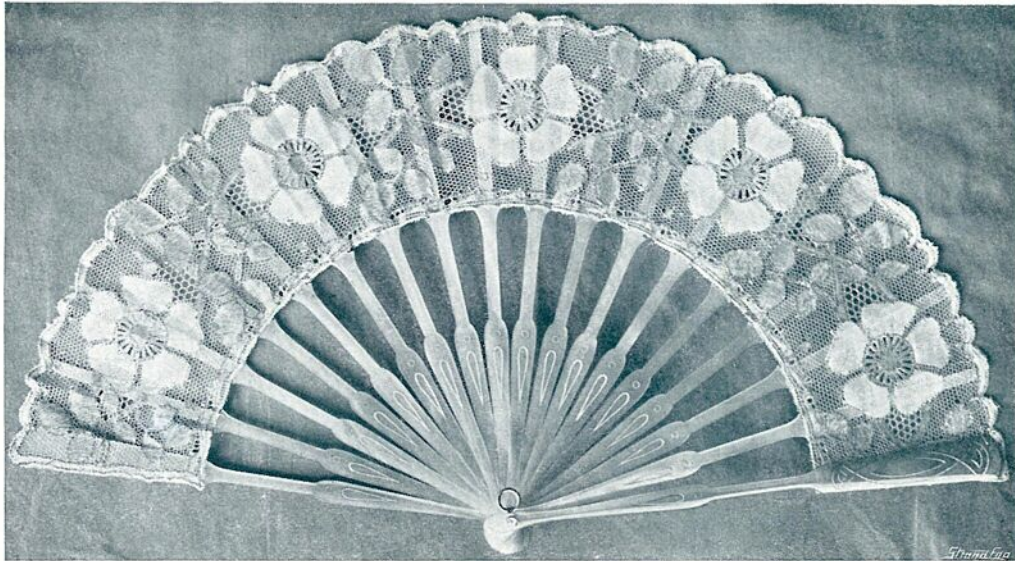
BETLEN GYULA.
FEKVŐ LEÁNYKA.

B. HOETGER. SÍRÓ LEÁNY.
Torinói kiállítás.

BETLEN GYULA. ÁLLÓ LEÁNYKA.
A Maison Moderne csoportjából.

F. AUBERT.
CSIPKELEGYZŐ.

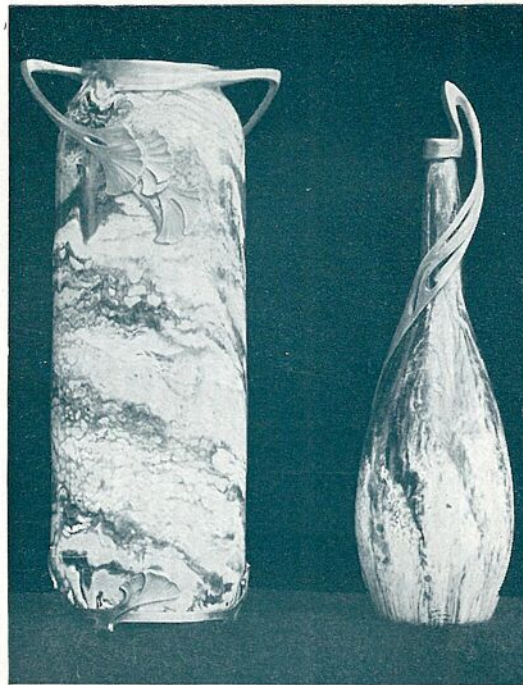
FORTING.
ÉBREDÉS.

Torinói kiállítás.

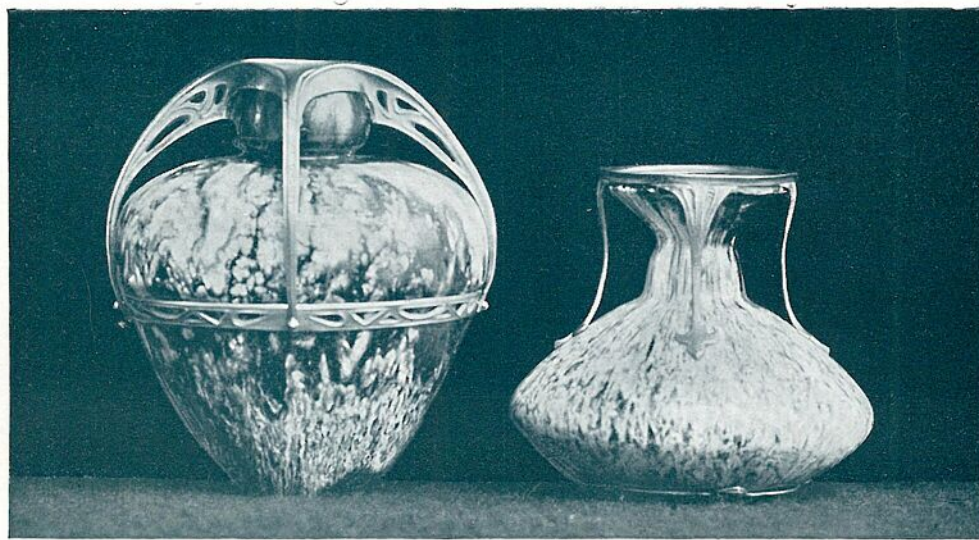
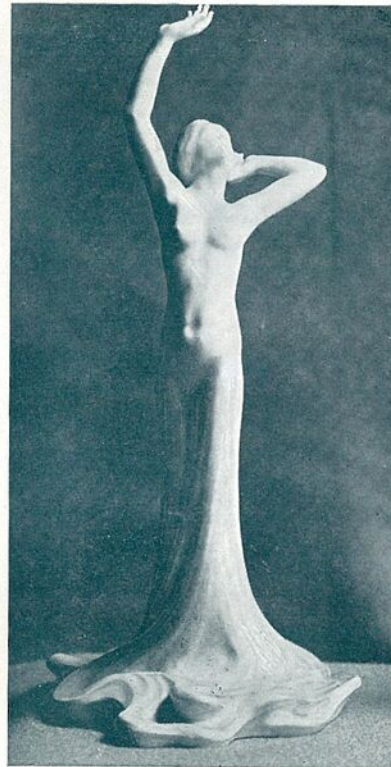

A. LANDRY.
PIPERE-SZÉK.

A Maison Moderne csoportjából.

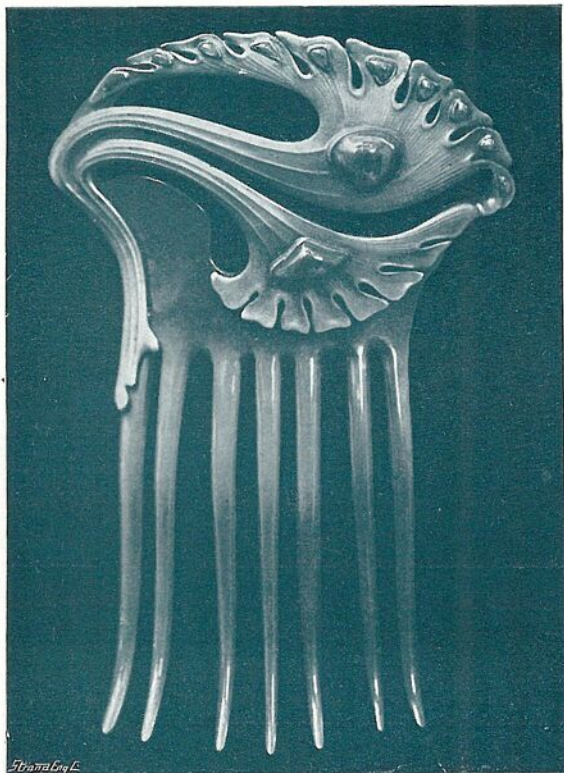
DAHL-JENSEN.
TERRAKOTTA SZOBROCSKA.

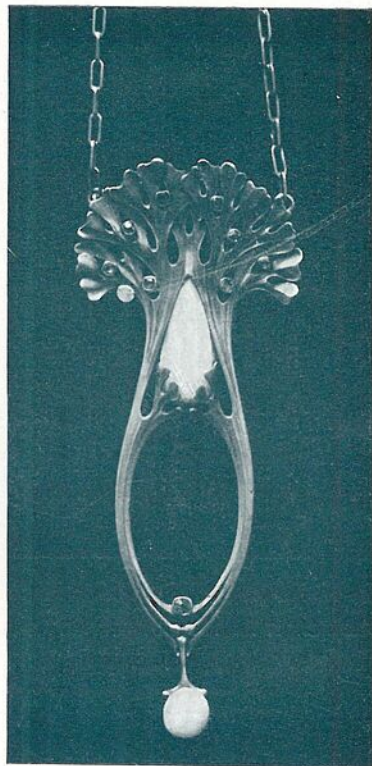
RAPOPORT-FÉLE ZOMÁNCOS VÁZÁK.
A FOGLALAT DUFRÉNE RAJZA SZERINT KÉSZÜLT.

Torinói kiállítás.

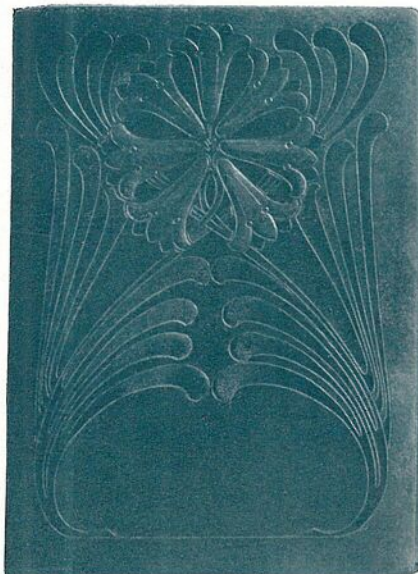
A Maison Moderne csoportjából.

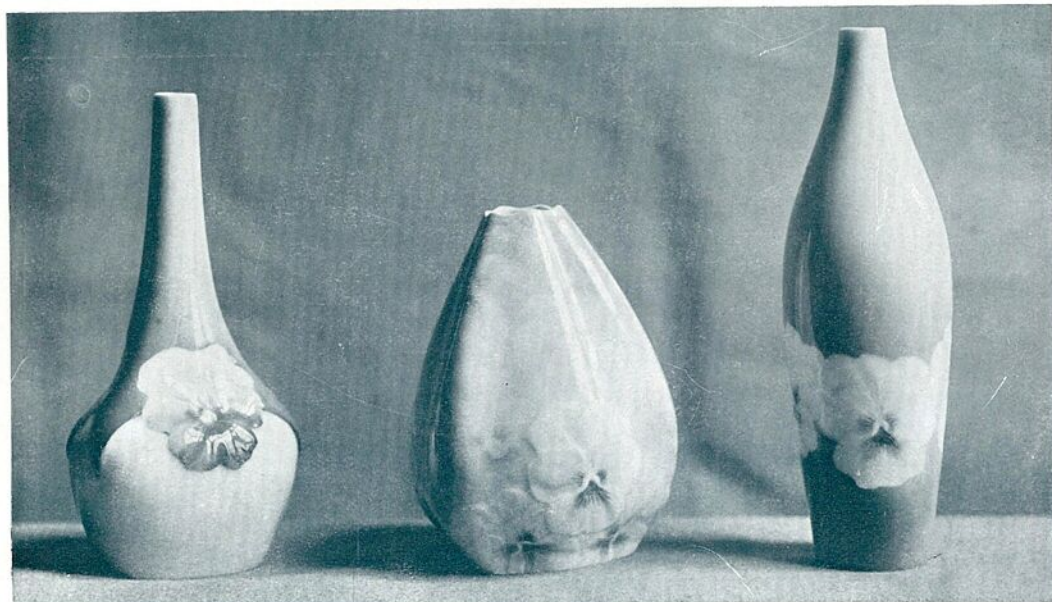
P. FULLOT.
FÉSŰ ÉS NYAKÉK.

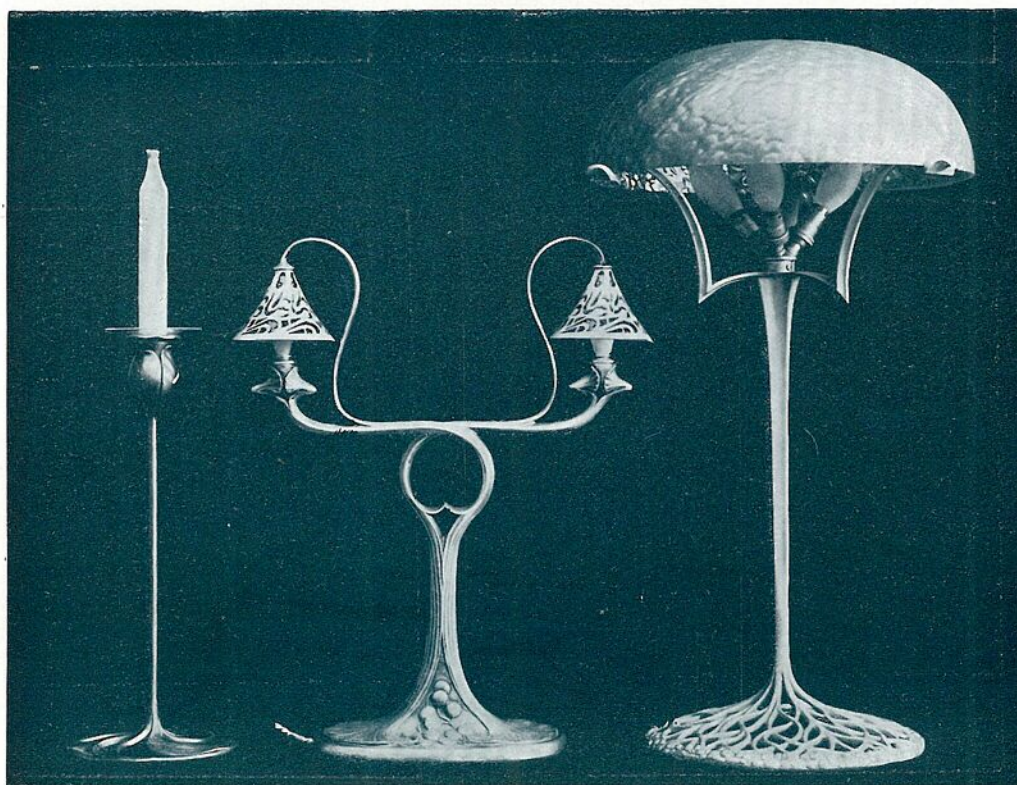
M. GAUTHIER.
JEGYZŐKÖNYVECSKÉK BŐRBŐL.
Torinói kiállítás.

A Maison Moderne csoportjából.

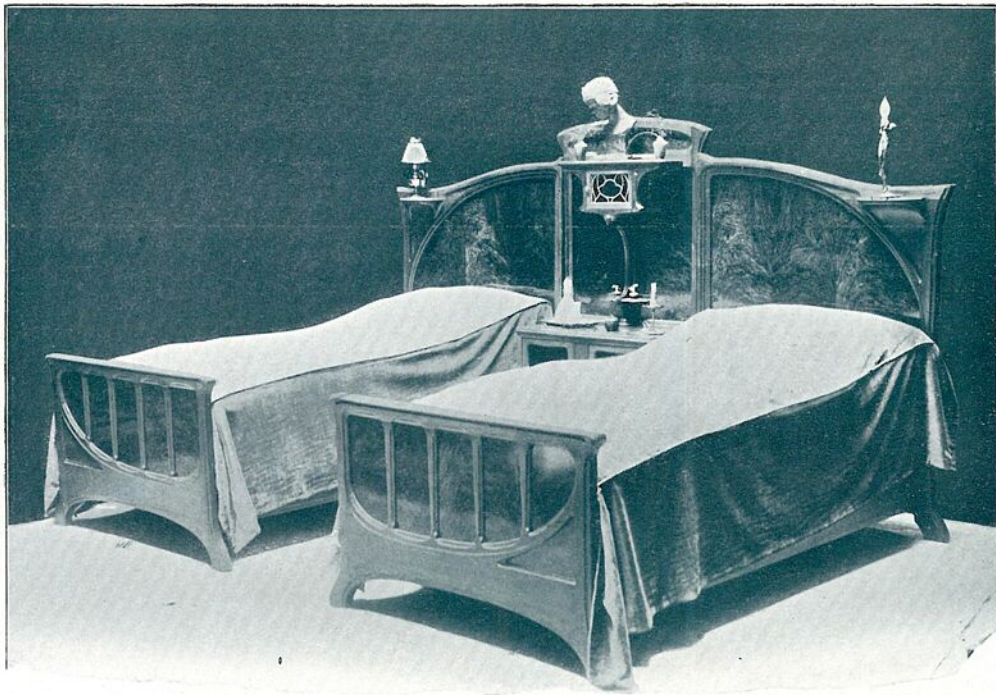
BING ÉS GROENDAHL, KOPENHÁGA.
MÁZ ALATTI FESTÉSSEL DISZÍTETT PORCELLÁN-VÁZÁK.

A. LANDRY.
GYERTYATARTÓ ÉS VILLAMOS LÁMPÁK.

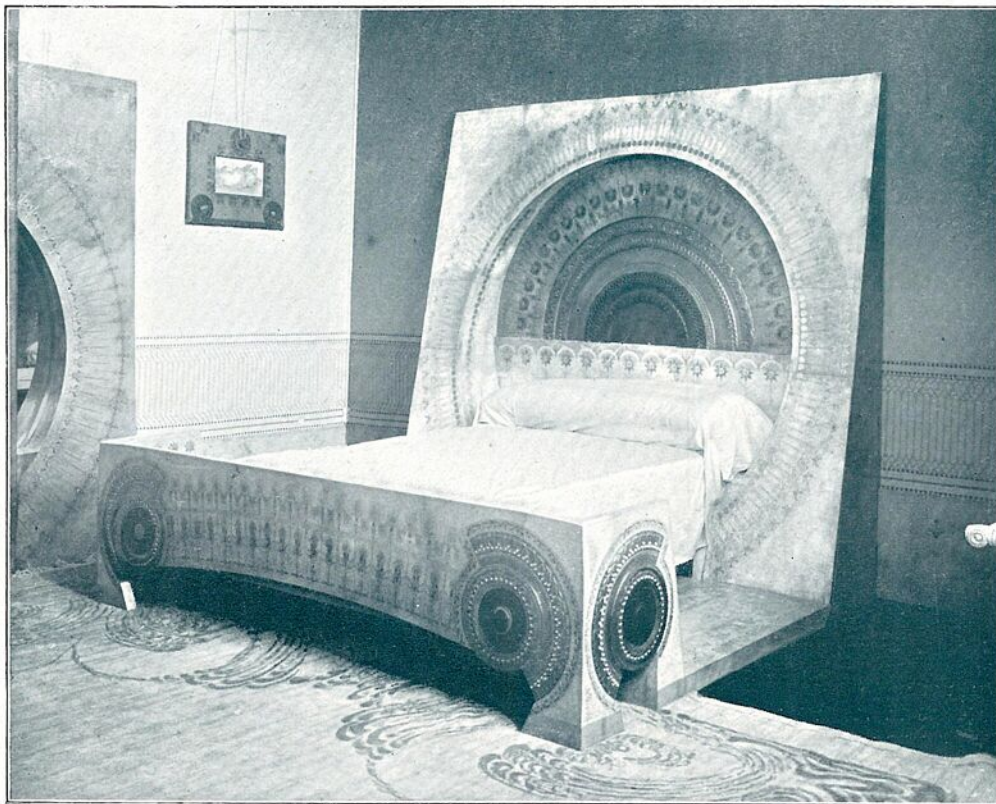
Torinói kiállítás.

A Maison Moderne csoportjából

HÁLÓSZOBA RÉSZLET.
L'ART NOUVEAU BING, PÁRIS.

TERVEZTE DELORMCOURT.

HÁLÓSZOBA RÉSZLET.
BUGATTI, MILANO.

Torinó kiállítás.

PÁVÁS TÚNDÉR.
WOLFERS TESTVÉREK, BRÜSSZEL.

Torinói kiállítás.

A TORINÓI KIÁLLÍTÁS

cellángyár jelent meg kevés új alkotással ugyan, de a régivel is jó vásárt csapva; kemény anyagú, elmosódó máz alatti színekkel díszített tárgyai csaknem mind elkelték. Frida Hansen sem hozott új szőnyeget. Lerche szobrászművész papája s néhány kerámiai dolga a jobbak és kapósabbak közül való. Svédországot és Japánt is csak néhány kereskedője képviseli, de az elsőnek ízléses rendezését ki kell emelnünk és ugyanott a jóhírű Rörstrand porcellángyár finom tárgyait, a melyek megőrizték síma eleganciájukat. Ugyancsak a svédeknél figyelemreméltóak még a Boberg-féle szőnyegek és a Gustavsberg-gyár engobos porcellánedényei.

A belgák is talán jobban tették volna, ha kevesebbet és jobbat állítottak volna ki. Iparművészetük, úgy látszik, nem annyira az iparosok, mint inkább a művészek hiányát érzi, a kiknek legnagyobb része Van de Velde hagyatékával próbál szerencsét. Horta fehér jávorfa úri dolgozószobája a fa konstrukcióit mellőzi, a sok él, a mit bútorain hagyott, kellemetlen. I. Hobé ebédlője egyszerűbb, ha nem is olyan individuális, de kényelmes úri szoba, Oscar Van de Voorde empir-os szalonja, Crespin szerkezetietlen hallja sem nagy igényű alkotások. Az itt kiállított Bischoffsheim-féle leányiskola kézimunka és síkdiszitmény tervezete közt már több az érdekes. (Vezető tanár szintén Crespin.) Philippe Wolfers brüsszeli ékszerész is már jobban megközelíti a modern ötvösművészet nagyságait. Különösen szép tárgya a világhírű cégnek a pávás tündér, mely világítás céljára szolgál.

Hátra van még a kiállításból két nemzet csoportja: az olaszoké és a magyaroké. Ez utóbbiak csak azért kerülnek a végére, hogy bizalmasabban beszélgethessünk róluk, rangban különben más hely illetné meg őket.

A házigazdák, az *olaszok*, azonban tényleg a legeslegutolsó helyre valók. Kiállításuk egy vásári bazár, a melynek tömegéből roppant bajos kihalászni a

valóságos iparművészeti alkotásokat. Az Aemilia Ars című iparművészetet űző egyesület tárgyait némi jóakarattal művészeknek lehet nevezni. De itt is általános forrongás mutatkozik, úgy mint az olasz rész többi osztályain. Míg egyik részük külföldi ízlés után igazodik minden magasabb törekvés nélkül variálván mások gondolatait, addig a másik rész a maga hajhászott eredetiségében átlép minden megengedhető határt. Az elsőkhöz tartozik Carlo Golia (Palermo) ebédlőjével, Martinotti (Turin), Quarti (Milano) s még néhány jelentéktelenebb. Ezekkel ellentétben Carlo Zen és Issel minden szerkezeti törvényt fejtetőre állító munkákkal tűnnek fel. Bútoraik többnyire túl vannak halmozva faragványokkal. Az egyszerűség finom hatását még nem értik, sem a színek kifejező összeválogatását. Túlzásaiknál csak Carlo Bugatti milanói mester szobaberendezései különösebbek. Ez a jó úr a maga zseniális bolondságában új bútortípusokkal lepi meg a világot. Mindennél a körből indul ki. Természetes, hogy a formák kavardása szédítő hatású nála. Mintha óriásgyermekek téstábol gyúrt játékszere volna mindegyik bútora, habár némelyiknek felépítése a tehetség jelét mutatják. Bugatti mindenik szobaberendezésének anyaga fehér pergamenttel befödött fából áll, a melyek miniatűr széldíszekkel vannak ékesítve. A hálószobájában túlzásának mérséklése folytán alkotott még legelfogadhatóbbat.

Látjuk tehát, hogy az olaszok iparművészete nem sok pozitív tanulságot rejt magában, csupán csak a kerámiai társaság (Arte della Ceramica) tárgyai és a milanói művészi plakátok képeznek dicséretes kivételt.

A mi magunk, *magyarok*, osztálya a torinói kiállításon a jobbak közül való. Sikerünk annál becsesebb, mivel eszközökben s tárgyokban nem nagy módunk volt válogatni és kevés pénzzel meg kevés kiállítóval is imponáló képét tudjuk mégis adni a magyar iparművészet-

A TORINÓI KIÁLLÍTÁS

nek. Ez természetesen nagyrészt azoknak az érdeme, a kik a kiállítás szervezését véghezvitték.

Különösen Horti Pál tett ki magáért az installációval. Úgy össze tudta hangolni a magyar osztály bazári részét a szobaberendezésekkel, hogy egységes művészi hatást kelt. Az általa tervezett diadalkapu képezi a koronát s az egybefoglalás nagy munkáját pedig a művészi falfestések és szobavázak végzik. Horti segítőitársai az installációnál Roth és Scholtz. Az előbbi a mozaikkapu mestere. Vaspántokba szorított részletekből, tehát szállítható módon építette fel a nagy kaput, melynek művészi koncepciója Hortitól való, de tehnikai kiválóságát csakis Róthnak tudhatjuk be. Újszerű ennél az eozinnak alkalmazása mozaik céljára. Scholtz Róbert falfestéséről is csak a legnagyobb dícséret hangján szólhatunk. Szinte sajnáljuk annak ilyen időleges szereplésre való pazarlását, nagy kár, hogy azoknak pár hónap múlva a csákányok áldozatául kell esnie. A diadalkapúhoz készítették Forreider és Schiller kovácsolt vasmunkákat, továbbá Jancsurák rézből domborított pálmavázákat. A Horti installációja közelebb viszi a megoldáshoz a modern kiállítási rendszerek problémáját, a mennyiben a szobaberendezések kedvéért nem áldoz fel mindent s viszont a bazárszerű kiállítási módot annyira diszkréten tudja alkalmazni, hogy a legkisebb tárgy is érvényre jut s a mellett mégis egy nagy egységes benyomásba olvad az egész csoport képe.

A magyar osztályon kiállított művek nagy része újdonság. Szobaberendezésekből négy teljes példányt mutatunk be: két úri szobát és két ebédlőt. S azonkívül van még ott Wiegandnak egy úgynevezett „villaszobája“, melyet magyar temetői fejfák motívumaiból kísérelt meg összekomponálni a tehetséges művész.

Ugyancsak tőle való a kék ebédlő, az Iparművészeti Társulat szép interiőrjének nagyobb kiadása (készítette Lindner

Manó). Arányaiban ezúttal kellemesebb Wiegand s a színekkel is harmonikusabb hangulatot tud elérni. Sok híve van úgy e szobájának, mint néhány különálló bútordarabjának Torinóban is. Horti ebédlője és dolgozó szobája az ő monumentális vonásaival egyik legegészségesebb terméke a modern magyar ízlésnek. Ebédlőjében (készítette Mahunka Imre) van valami kedélyesség, úri dolgozójában pedig (készítették Horváth E. és Petrassevits J.) munkára hangoló nyugalom. Mindkettőt lakni szeretné az ember s nemcsak megnézni. Különösen becsessé teszi őket az elegáns egyszerűség és a kiváló megmunkálás. Ugyanez áll Faragó díszesebb dolgozószobájáról is (készítette a Bútorcsarnok-Szövetkezet), melyet már volt alkalmunk látni s méltányolni karácsonyi iparművészeti kiállításunkon.

A lakásberendezésen kívül főleg az ötvösség és a kerámia az, a melyre a magyar osztály büszke lehet.

Azokat az igénytelen paraszt fazekasmunkákat, a melyeknek művészi terveit Horti és Groh tanárok készítették, csak úgy kapkodják. Petridesz és Pillich mázalatti festésű zöld edényei is igen kedveltek. Általában a torinói kiállítás vevői különösen kedvelik a keramiát. Sehol annyi „venduto“ felirat, mint a porcelán- és cserépedényeknél. Az igaz, hogy az olcsóbbak azok, a melyek jobban kelnek. De a Horti és Groh-féle edényekért, Torinóban szívesen megadják háromszorosát a budapesti áraknak. Ebből az látszik, hogy a külföld meg tudja becsülni a művészettel ápoltnemzeti sajtáságainkat.

Zsolnay sokat és szépet hozott Torinóba. Az ő edényei régi fényükben ragyognak és szintén megtalálják vevőiket a legfinomabb ízlésű közönség soraiban. Mázainak változatossága ma nagyobb, mint valaha volt. Mindjárt elsőnek kell megneveznünk kobalt-kék dízedényeit, ehhez csatlakoznak még a fényes, fénytelen és lüszteres mázak kombinációiból előállított változatos ere-

A TORINÓI KIÁLLÍTÁS

deti újdonságai. Vögerl ezúttal először állított ki külföldön s a jó anyag, jó máz és művészi formák használata folytán biztató kezdettel indul a sikerek felé. Roth mozaikművei nagyszabású csoportját képezik a torinói kiállítás magyar osztályának. Az ifjú magyar mozaikművészet meglepő magaslaton áll és a lehető legelőnyösebb példákkal mutatkozik be. Új eszme kandallónak felhasználni, a tartós és tűz által meg nem sérülő mozaikanyagot. S szintén újdonságszámba megy a kapumozaik dísze. Általában e technikában készült másnemű dekoratív kompozícióknak is színdús hatása igen figyelemreméltó.

Az ötvösség terén Horti, Hibján, Huber a mi nagyságaink. Mindhárom igazi művész, kiknél a színeken és formákon való uralkodás mellett a technikai készség is megvan. Horti és Hibján ezúttal szövethetve, együttesen állítottak ki. Násfák, hajékeik, tüik és gyűrűik egyaránt graciózusak, ékítményeik jobbra a növényvilágból vannak merítve. A zománc alá rakott gyöngyház és a Zsolnay-eozin alkalmazása technikai újságok nálunk. Különösen ez utóbbi anyag használata nagy jövőnek nézhet elébe. Hibján és Horti mellett csak Huber Oszkár áll, a kinek egész életpályája az ötvösséghez van kötve. Hubernél a múlthoz képest nagyfokú fejlődés és finomodás érezhető. Közkezdveltségű zománcos dolgai, tálcái, különösen pedig ékszerei formáikban elegánsabbak, színeikben pedig változabbak és összhangzóbbak lettek. Tiffany első nap nyolcat vett meg a Huber-féle násfából, Lalique s más híres ízlésű urak is siettek néhány darabot lefoglalni. Általában a zománcos ékszerek a magyar osztály legkeresettebb portékái. Technikai s anyagbeli szoliditásuk, főleg pedig olcsóságuk szerez számukra sikert a művészi kiválóság mellett.

Wiesinger magyarosságra törekvő ékszereinek is van kelete, néhány zománcos műve Horti és Hirschler tervezete után készült.

Egyéb anyag a magyar csoportban a keramián és az ötvösségen kívül nem sok van, s a mi van, abból is egy rész nem eladó.

Telcs Ede, Damkó, Vastagh, Bethlen kisplasztikai műveinek egy része és Wartha Vince kiválóan érdekes mázas edényei csak szemléletre vannak kiállítva.

Az egymagában kiállított Zala-Bálint- és Jámborféle Erzsébet királynő pályamű és Ligetinek kitűnő Anonymusa előnyösen képviseli Torinóban a magyar képzőművészetet.

Börmunkákat Gottermayer és Fischhof állítottak ki, az utóbbi részben Nagy Sándor, részben a saját tervei után. Fischhof magyaros stílusa és olcsósága kiemelendő erények. Technikailag többnyire a börmetszést alkalmazza, bördomborítást csak itt-ott látunk nála. Pác-színeinek tartóssága és gazdagsága nagyban elősegíti sikerét, úgyszintén az elegáns montirozás. A Margó által mintázott „Munkás“, melyet Steiner Ármin és Ferenc cég vitt ki bronzban, szép példánya a magyar plasztikai művészetnek. Sovánka üvegedényei a finom színtónusoknak maratás és köszörülés által való napfényrehozatalában jeleskedik. Mirkovszkyné égetett és vasalt bársony műveinek sok kedvelője akadt Torinóban. A bársonydiszítésnek ez a módozata egyedül álló az egész kiállításon és olcsóságával általános szenzációt keltett. Maga a komoly művészeti folyóirat, a Studio, is kért több példány vasalt bársonyt londoni lapjában való közlés céljára. Grafikus művészetünk egyáltalán nincs képviselve a kiállításon, úgy látszik, az idő rövidege miatt vagyunk kénytelenek azt nélkülözni, pedig akkora magaslaton vagyunk már e téren is, hogy szégyenkezés nélkül mutathatjuk magunkat.

Még egy sajnálatos körülményre kell felhívni a figyelmet, t. i. magyar iparművészeink magyartalan neveire. Épp Olaszországban (a velencei műkiállítás) egyszer már megjártuk evvel, a hol kiállító művészeink kétséget támasztot-

KÜLÖNFÉLÉK

tak idegen nevükkel a külföld előtt magyarságuk iránt. Ez a panasz most is fennállhat. Vagy a gáncsolók nem joggal akadhatnak-e meg a Fischhof, Forreider, Hibján, Huber, Kiessling, Michl, Róth, Taussig, Vögerl, Wiesinger, Wiegand stb. neveken?

A maga összességében azonban jogosan állíthatjuk, hogy szép sikert arattunk Torinóban. Különösen fontosnak tartjuk kelendő cikkeink szaporodását. Mert ideje már, hogy nemzetgazdasági álláspontra helyezkedjünk és a világvásárokból mi is kivegyük a magunk részét. A reprezentáló művészet nem növeli közvetlen a nemzeti vagyont és annak a jóhírnévnek, a melyet az ipar és művészet kapcsolata szerez, térfoglalását kell egyúttal jelentenie a kereskedelmi érdekeknek is.

Czakó Elemér.

KÜLÖNFÉLÉK.

Q FŐVÁROSI FELSZŐ IPAR-RAJZISKOLA KIÁLLÍTÁSA. Erősen fejlődő iskolát mutat be ez a kiállítás. A fejlődés főképp két irányban mutatkozik: Meglepő elsőben is a műszaki tárgyaknak (ábrázoló mértan, építészeti, géprajz) alapos tanítása, a mire az iskola rendeltetésénél fogva igen nagy szükség van, másodszorban az az üde modern szellem, mely az artistikus tárgyakban megnyilatkozik. Minket főképp ez utóbbi érdekel, azért mellőzve a technikai osztályokat, e helyen a kiállítás csak azon osztályaival foglalkozunk, melyeknek tárgya az iparművészet körébe tartozik.

A figurális rajzosztály Prenoszil Sándor vezetése alatt élő természet után rajzolt fejeket, aktokat és kisebb vázlatokat mutat be. Sok művészi érzék, kifogástalan gondosság, rajzbeli fegyelem teszi becsessé a fejtanulmányokat; hiszszük azonban, hogy az akt rajzolás mihamar ugyanerre a fokra fog fejlődni. Ebben a teremben mutatkoznak be Horti

Pál tervező osztályának növendékei. A mit csináltak, az mind ízléses szép dolog. Azt a körülményt, hogy a növendékektervek összetévesztésig hasonlóak, a mester kivitt s már ismert eszméihez, az osztály fejletlenségéből magyarázom, a mi minduntalan szükségessé teszi a tanári beavatkozást tervezés közben.

A szobrász osztályban a régi jó reneszánsz-ékítményeket ép oly gondal másolják növendékei, mint annak előtte, sőt a modern irány első hajtásai-ból is láthatunk néhány szemelvényt, a miből remélhetjük, hogy az — eddig kissé konzervatív osztály — is tért enged a modern felfogásnak.

A Györgyi Kálmán vezette női osztály munkái a kiállításnak egyik legérdekesebb részét teszik. Az élő növény után készült tanulmányok gondosak s a mellett meglepő üdék; az ezek után készült díszítőtervek ötletesek és elevenek. Azt pedig, hogy a növendékek saját terveiket (női kézimunkákat) valósággal megcsinálják, kitünő gondolatnak kell tartanunk. Erre kellene alapítani a jövőben az egész női osztály munkásságát. Himzőgépek és szövőszékek beszerzésével kellene lehetővé tenni azt, hogy a növendék maga tervezte eszméit meg is valósítsa s ily módon az életben kenyérhez jusson. Úgy hallom, az intézet igazgatója tervbe s vette ilyen gépnek beszerzését.

Hiányát érzem azonban Györgyi osztályában a régi magyar hímzések gondos és kiterjedt tanulmányozásának. Elvégre is, a magyar stílus abban a szakban fejleszthető első sorban, a melyben hagyományos formákkal rendelkezünk. Ilyen a női kézimunka, a hol a régi magyar hímzések egész tömege kínálkozik tanulmányanyagul. Különben is a természetből vett elemek egymagukban alig alkalmazhatók erős elváltoztatás nélkül a női kézimunkába. Egynémely technika (keresztöltéses hímzés, csipkeverés stb.) egyenesen megkívánják a ridegen stilizált formákat. Ezeknél szeretném én bevezetve látni régi magyar hímzési motívumainkat.

Modern törekvések mutatkoznak Teglegdy tanár osztályában is a szobrászok előkészítő tanfolyamában, a hol egynéhány csinos tervezet tűnik föl. Kár, hogy az élő természetről készült növénytanulmányok tudatosan geometrikus merevséggel s elfogultan adják vissza az elevennek formáit.

A nyilvános rajztanfolyam más osztályaiban is mutatkoznak jelei a szabadabb